UIT DE LITERATUUR OVER STOOTTANDJES

door

H.K. Brandhorst

Voor eigen gebruik maakte ik enkele uittreksels van literatuur over Scaphopoda. Omdat anderen wellicht ook iets van hun gading in deze uittreksels kunnen vinden, heb ik ze aan het CB aangeboden.

GRANGER, A., 1885. Histoire naturelle de la France 6: Mollusques (Céphalopodes, Gastéropodes). Paris. Zie pg. 166-67. Dentaliums zijn horens die gelijken op lange dunne olifantstanden of stoottanden. De eerste beoefenaars der natuurlijke historie die zich met schelpen bezig hielden, plaatsten de Dentaliums niet onder de mollusken. Lever (1973: 8, punt 5) schreef daarover: "Linnaeus kende Dentalium reeds en plaatste deze in de groep der Vermes Testacea tussen Patella en de buis-vormende polychaet Serpula. Cuvier en de Lamarck rekenden

Dentalium tot de anneliden. Pas sinds Keferstein (in de jaren 1862-1866) wordt Dentalium definitief tot de mollusken gerekend. Hij voerde de naam Scaphopoda voor deze dieren in". Anneliden worden ook wel ringwormen genoemd. Scaphopoda betekent letterlijk bootvoetige (bootpotige) dieren. Met de ronding omlaag gehouden doet de vorm van de schelp namelijk wat denken aan een primitieve boot.

Over de naamgeving der Dentalium-soorten heeft nog lange tijd verwarring bestaan. De zes in Frankrijk benoemde soorten worden dan ook nog met twijfels bekeken.

KEEN, A.M., 1958. Sea shells of tropical West America: I-IX, 1.624, Stanford. Zie pp. 237-240.
De weke delen van het dier zijn zó gevormd dat ze goed functioneren even onder het oppervlak van de zeebodem, in zand of slib. Met korte bewegingen van de snuit wordt zand of slib gezeefd om microscopisch kleine voedseldeeltjes te grijpen, meestal foraminiferen of uiterst kleine tweekleppigen.

De horen van Dentalium groeit aan het voorste, dus breedste eind. Daarbij wordt van het achterste -top- einde een stukje afgestoten. Naarmate het dier is gegroeid kan het topeinde verschillend gevormd zijn.

Waarschijnlijk leeft het grootste deel der soorten op grote diepten. Sommige soorten zijn zelfs gedregd op meer dan 5 km onder het wateroppervlak. Daarbij bleek dat de zeebodem plaatselijk zeer rijk aan Scaphopoden kan zijn.

BENTHEM JUTTING, T. VAN & H. ENGEL, 1936. Fauna van Nederland 8, Mollusca. Leiden. Zie pp. 91-94.
Alle Scaphopoda zijn zeebewoners en leven in scheve stand ingegraven in slik of zand. De meeste soorten leven in diep water, 10 m en meer; slechts een klein aantal bewoont de kuststrook. De meeste geslachten hebben een zeer grote verspreiding. Over hun betrekkingen met andere organismen is weinig bekend.

Door het topeinde, dat boven het slik of zand uitsteekt, stroomt het ademhalingswater naar binnen en worden de uitscheidingsproducten afgevoerd. De kleur der schelpen is groen, rose of wit, soms doorschijnend en dan sterk glasachtig glanzend. Er zijn groeilijnen. De sculptuur is soms vaag, soms alleen aan de top ondiep V-vormig of anderszins ingesneden. De basale opening is altijd gaaf. Een operculum ontbreekt.

De lichaamsvorm is tweezijdig symmetrisch. Bloedsomloop en hart zijn primitief van bouw. De ademhaling voltrekt zich via het manteloppervlak, want kieuwen ontbreken. Ook ogen en koptentakels ontbreken, maar aan de basis van de snuit ontspringen een aantal tentakelachtige draden, die ver buiten de schelp kunnen worden uitgestoken. Dit zijn de zeer gevoelige "captacula". Elk dezer eindigt in een knotsje met een zuignapje. Hiermede wordt de naaste omgeving afgetast naar voedsel, dat kan bestaan uit foraminiferen of zeer kleine tweekleppigen. Gaan bij het aftasten captacula verloren, geen nood, ze worden door nieuwe vervangen. De mondholte draagt een korte radula en een kaak. De dieren zijn van gescheiden geslacht, maar vertonen geen sexuele dimorphie.

Tijdens de ontwikkeling treedt een vrijzwemmend larvestadium op. Na een metamorphose ontstaat de definitieve gedaante en gaat het dier over tot het bodemleven. De voet is